

Svartelistearter

Fremmede arter

Hvem er de og hva skal vi gjøre med dem?

Historikk

Import av planter har medført store endringer i norsk natur. Etter flere århundre med mer eller mindre planlagt flytting av planter – som nyttevekster, som pryddplanter eller som blindpassasjerer med ballastjord i seilskuter – er nå over halvparten av artene i Norges flora brakt hit av mennesker. De fleste arter forblir sjeldne og eksotiske, men noen arter trives så godt at de invaderer naturlige plantesamfunn og utkonkurrerer vår hjemmehørende flora. Disse artene endrer naturtypenes struktur og artssammensetning, og i mange tilfeller etablerer de monokulturer hvis prosessen pågår uforstyrret. Ikke bare plantelivet, men også insekter, dyr og fugler blir påvirket av disse endringene. Av fremmede planter som er i spredning i Norge utgjør hageplanter ca. 40 prosent. Spredning av fremmede invaderende arter mellom land og kontinenter regnes i dag som en av de viktigste årsakene til tap av biologisk mangfold på kloden. Det mest effektive tiltaket mot fremmede skadelige arter er å hindre introduksjon og spredning til naturen.

Fremmede arter, hva er det?

Det er ikke bare utenlandske arter som er fremmede, dette gjelder også planter og dyr som ikke naturlig hører hjemme lokalt der de er. Slike planter og dyr kan utkonkurrere eller spise de artene som naturlig er der fra før. Hagelupin vil fortrenge prestekrager, kløver, blåklokker og andre blomster i veikanten.

Der det før vokste mange forskjellige planter, vokser det etter hvert bare lupiner. Alle insektene som lever utelukkende på prestekrager og blåklokker, forsvinner også da. Dette er årsaken til at blant annet lupin er i fokus for å hindre videre spredning! Pinnsvin er utbredt og kjent som et trivelig og nyttig besøk i mange hager, men utgjør en fare for fugleliv på øyene våre langs kysten, og er derfor å finne i "svartelisten".

Norsk Svarteliste

Artsdatabanken laget i 2007 Norsk Svarteliste, og oppdaterte den i 2012. Norsk Svarteliste er en oversikt over fremmede arter i Norge. Denne inneholder en økologisk risikovurdering av en del fremmede arter. De fleste av artene som omtales i denne brosjyren står oppført på svartelista som høyrisikoarter for stedegent biologisk mangfold. Andre arter er vurdert som høyrisikoarter regionalt. I 2009 fikk vi Naturmangfoldloven med et eget kapittel om fremmede arter.

Hindre spredning

Å hindre spredning av problematiske, fremmede arter og alle de miljømessige, helsemessige og økonomiske problemer de kan bringe med seg, er en formidabel oppgave. For å makte det må vi alle bidra med vårt. Kunnskap om fremmede arter er et første skritt. Begrensning av spredning og kjennskap til metoder for bekjemping er et annet, og kartlegging av lokaliteter og kontroll av disse blir de mest energikrevende. Vi håper at alle, fra "hobby-biologer" til botanikere, men spesielt grunneiere, kan hjelpe oss med å få bedre oversikt og bidra til begrensning av spredning. Dette gjøres ved å legge inn observasjoner på www.artsobservasjoner.no. Dette er Artsdatabanken sine kartleggingssider, og er åpen for alle. Du kan også gå inn på artskart (<http://artskart.artsdatabanken.no>) og velge deg ut en eller flere arter og se utbredelsen i hele Norge. Andre arter enn de brosjyren omhandler, kan rapporteres, og ikke bare de som er svartelistet. Hver observasjon som blir registrert,

er til stor hjelp. Etter hvert håper vi at vi får kartlagt grundig nok til at vi kan redusere den videre spredningen av de fremmede artene og på denne måten ta vare på det biologiske mangfoldet. Har du spørsmål, kommentarer eller andre innspill, kan du ta kontakt med Fylkesmannen sin miljøvernavdeling, Mattilsynet, kommunen eller se på www.artsdatabanken.no.

Denne brosjyren er laget av park- og landbruksseksjonen i Gjøvik kommune med økonomisk støtte til trykk og distribusjon fra Fylkesmannen i Oppland. Fakta er hentet fra tilsvarende brosjyrer for fylkene Oslo og Akershus, Rogaland, Sør- og Nord Trøndelag, artsdatabanken samt fra FAGUS sin hjemmeside www.fagus.no.

Bestemmelser ved innførsel av planter

Det er Mattilsynet som har hovedansvar for å følge opp regelverket på dette området. Bestemmelser for innførsel av planter til Norge er i hovedsak utviklet for å hindre innførsel av plantesykdommer og blindpassasjerer (slik som virus, bakterier, sopp og enkelte virvelløse skadeorganismer), som også er fremmede skadelige arter.

Hovedregelen ved innførsel av planter, frukt og grønnsaker til Norge er at plantene må følges av et Plantesunnhetssertifikat som er utstedt av eksportlandets plantehelsemyndighet. Enkelte planter er det forbudt å importere, f.eks. settepotet, jordbærplanter, eple- og pæretrær, bulkemispel, pilmispel og ask. For privatpersoner finnes følgende **unntak** fra kravet om plantesunnhetssertifikat når varene tas med som håndbagasje eller på flyttelass:

- 10 kg frukt eller grønnsaker, dog ikke poteter
- 25 stk avskårede blomster
- 5 pottedplanter (planter for innendørs bruk) innkjøpt i et europeisk land, unntatt forbudte planter
- 3 kg blomsterløk og blomsterknoller, unntatt forbudte planter
- 50 porsjonspakninger av hagebruksfrø (kan også innføres i postsendinger)

For mer informasjon om privat innførsel av planter, se:

http://www.mattilsynet.no/planter/plantehelse/import_eksport/privat

Kompostering

Dette er den beste måten å hindre spredning av fremmede arter på, dersom komposteringen blir gjort riktig. Kort avstand reduserer faren for spredning. Sørg for god lufting og god varmegang for å sikre en god nok omdanning til ren og god kompost. Bruk komposten kun i egen hage, og følg med i tilfelle problemarter har overlevd komposteringen.

Riktig håndtering av jordmasser

Jord med frø og plantedeler fra invaderende arter kan være en kilde til spredning av uønskede planter. Jordmasser infisert med frø og rotbiter skal håndteres på en forsvarlig måte. De skal ikke flyttes eller brukes på andre områder på grunn av fare for spredning.

Kjempespringfrø

Impatiens glandulifera

Opprinnelse: Arten ble innført fra Himalaya som prydblomst i norske hager.

Utseende: Den kan bli inntil 1-1,5 m høy og blomstrer rikt med røde, rosa eller lyse og dekorative blomster med spore. Frøene spretter ut av frøkapselen ved berøring. Arten har spredd seg fra hageanlegg til fuktige skoger, elvekanter og veigrøfter.

Negative økologiske effekter: Den fortrenger alle andre planter der den får spre seg og dekker området fullstendig. I mange land er denne arten og andre innførte springfrøarter blitt et av de største problemene for hjemlige arter i skogsmiljø.

Bekjempelse: Som en ettårig plante bekjempes den enklest ved å slå ned plantene før blomstring og slik hindre at de sprer frø.

Åpnet frøkapsel og frø. Foto: Åsmund Tysse.
Kjempespringfrø sprer seg raskt med frø som "slynges" opp til 6 m fra morplanten.

Kjempebjørnekjeks. Foto: Alf Dalby

Kjempebjørnekjeks og Tromsøpalme

Heracleum mantegazzianum og *Heracleum persicum*

Opprinnelse: Kjempebjørnekjeks fra vestlige deler av Kaukasus, tromsøpalmen fra Tyrkia, Iran og Irak. Kjempebjørnekjeks og tromsøpalme kom til Norge som hageplanter for henholdsvis 70 og 170 år siden.

Utseende: Kjempebjørnekjeks er to- eller flerårig. I spiringsåret vokser det kun frem en rosett. Planten utvikler stengel og blomst først ett eller flere år senere og dør som regel etter blomstring. Plantene blir i blomstringsåret 2 - 4 m høye, stengelen blir opptil 10 cm tjukk og bladene kan bli meterlange. Kjempebjørnekjeks formerer seg kun med frø, og arten har meget rik frøproduksjon, opptil 40-50 000 frø per plante. De fleste frøene havner på bakken nær morplanten, men frøspredning skjer også effektivt med vann og med luftstrømmen fra trafikk der plantene vokser nær samferdselsnett. Tromsøpalme er en flerårig art som kan spres vegetativt og blomstre igjen år etter år.

Negative økologiske effekter: Kjempebjørnekjeks og tromsøpalme er svært store planter med store blader som skaper skygge, utvikler store, tette bestander og fortrenger dermed naturlig forekommende arter.

Bekjempelse: For å fjerne etablerte bestander kan frøplanter og unge planter trekkes opp i sin helhet. For større planter må det andre tiltak til. Man kan grave dem opp og kutte roten, tørke den eller destruere den. Ved slått må plantene kuttes så langt nede ved bakken som mulig, og det må flere slåtter til før planten dør. Slåtten bør derfor utføres to til fire ganger per år i flere påfølgende sesonger til næringsressursene i rotsystemet er uttømt. Materialet som er slått, bør fjernes fra stedet. Andre muligheter er pløying, sprøyting med ugrasmidler, eller fryseteknikk.

Annet: Begge artene svært giftige. Får du plantesaft på huden og deretter utsetter huden for sollys, kan det oppstå stygge brannsåre.

Parkslirekne, Kjempeslirekne og Hybridslirekne

Fallopia japonica

Fallopia sachalinensis

Fallopia x bohemica

Opprinnelse: Nordøst-Asia

Utseende: Flerårig, storvokste «busker» med opprette, kraftige stengler som vokser meget raskt og kan bli 2-3 meter høye på en sesong. Store, brede, spisse og læraktige blader som er 10-30 cm lange. Blomstrer med hvite klaser om høsten. Blomstringen er så sent på året at det er usikkert i hvilken grad den produserer modne frø på Østlandet. Hybridslirekne er en krysning mellom de to andre artene.

Negative økologiske effekter: Formerer seg raskt med rotskudd og med biter av stengler. Jordstenglene kan vokse 0,5 meter per år. Danner tette, høye bestander og konkurrerer ut stedegen vegetasjon. Vokser langs samferdselsårer, på strender og i skogkanter. Biter av jordstenglene kan spres med maskiner og vann (ferskvann og saltvann). Planten etablerer seg derfor gjerne langs vassdrag og i strandkanter. Regnes som en av verdens mest problematiske fremmede arter.

Bekjempelse: Biter av jordstengler og stengeldeler gir raskt opphav til nye planter og spres med flytting av planter og jord. Plantene kan kuttes så langt ned mot bakken som mulig i mai-juni, og plantematerialet bør ikke legges på kompost, men i tett plastsekk og destrueres. Legges det på kompost kan planter lett etablere seg der. Slått kan gjentas med 3-4 ukers mellomrom ut august. Sprøyting kan være et alternativ selv om forekomstene er små, da arten er svært vanskelig å bekjempe ved andre metoder og fordi nedkutting av planten representerer en spredningsfare hvis plantemateriale skal fraktes bort. Bekjempelsen må gjentas flere år.

Annet: På grunn av sin dominerende vekst kan den hindre sikt langs vei og jernbane. Den kan også føre til erosjon, spesielt langs vassdrag, siden det dannes lite undervegetasjon der den har etablert seg.

Hagelupin

Lupinus polyphyllus

Hagelupiner. Foto: Bård Bredesen, Naturarkivet.no

Opprinnelse: Nord-Amerika

Utseende: Flerårig 50-150 cm høy plante med opprette, ugreinete stengler og koplete blad. Vanligvis blå, men også hvite, rosa, blekgule og fiolette blomster i om lag 50 cm lange klaser, store hårete belger. Erteblomstfamilien.

Negative økologiske effekter: Formerer seg både med jordstengler og frø. Hver plante kan produsere flere hundre frø. Frø kan ligge i inntil 50 år i jorda uten redusert spireevne. Utsådd langs veikanter. Etablert på hav- og elvestrender med grus- og sandjord.

Nitrogenfikserende, og øker jordens næringsinnhold til fordel for næringskrevende og konkurransesterke arter.

Bekjempelse: Kan lukes eller graves opp tidlig i sesongen. Fjern frøstander, slå så nær bakken som mulig på forsommeren og gjenta utover i sesongen. Spres lett med flytting av jord. Avfall fra lupiner kan legges i kompost hvis de ikke har begynt å utvikle frøskolmer.

Platanlønn og Spisslønn

Acer pseudoplatanus og *Acer platanoides*

Opprinnelse: Mellom- og Sør-Europa

Utseende: Opp til 25 m høyt løvfellende tre med rund krone. Femlappete, mørkegrønne, om lag 20 cm lange og brede blad med butte fliker (spisslønn har spisse fliker på bladene). Små, gulgrønne blomster i hengende klaser. Vinkelen mellom fruktvingene er spiss. Slåpebærfamilien.

Negative økologiske effekter: Spres med frø og stubbeskudd. Frøene sitter i todelte frukter («neser») som har vinger og de spres med vind. Frøene er svært spiredyktige og ungplantene tåler skygge. Kan på kort tid endre skogbildet, spesielt i løvskog der beite og annen skjøtsel har opphørt. Er en trussel mot mangfoldet i edelløvskog. Tåler vind, sjøsprøyt og forurenset luft.

Bekjempelse: Småplanter kan lukes og eventuelt slås med kantklipper.

Platanlønn. Foto: Øystein Størkersen/DN

Spisslønn. Foto: Øystein Størkersen/DN

Andre fremmede arter i spredning

Planter

Under er det noen eksempler på andre hageplanter som en ofte ser utenfor hagegjerdet. Felles er at de er lette å formere og at de trivs i det norske klimaet. Dette legger grunnlaget for at disse kan spre seg vidt utover både i fylket og i landet forøvrig. Det er viktig at disse ikke får innpass inn i naturområdene.

Høstberberis *Berberis thunbergii*

Nøysom og hardfør plante med tornete greiner, opphavelig fra fjellområda i Japan. Noe spredt langs turveger i by- og tettstedsnære områder, men vesentlig mindre enn mispelartene. Fuglespredt, kanskje også fra hageavfall.

Skogskjegg *Aruncus dioicus*

Gammel prydblant - populær i norske hager og hageanlegg. Planten kan bli inntil 1-1,5 m høy og gjenkjennes på sine 30-50 cm lange gulhvite blomstertopper. Den forekommer fortsatt i omsetning og salg/bytte, og er i sterk spredning fra hager til skogkanter, skoger og langs veianlegg. Arten konkurrerer ut andre planter og kan dekke områder fullstendig. Den bekjempes enklest ved å fjerne planter med røtter, evt. med kjemiske preparat. Spredt fra hager som hageavfall og via frø.

Gullregn *Laburnum anagyroides*

Alpegullregn *Laburnum alpinum*

Svært giftig. Spirer villig fra frø. Nøysom plante som trivs i all slags jord. Dersom du har gullregn, må du passa på at den ikke sprer seg i nærområdet. I dag er det en mindre spiredyktig hybrid **L. watereri** som er i salg.

Fagerfredlaus *Lysimachia punctata*

Gammel karakteristisk hageplante med gule, kranstilte blomster i toppen. Finnes naturalisert i de fleste kommuner. Kan bli svært dominerende og danne tette bestander som fortrenger annen vegetasjon. Sprer seg en del, blant annet i vegkanter og i friområder, fra hager gjennom utløpere og hageavfall. Bekjempes ved luking.

Japanpestrot *Petasites japonicus*

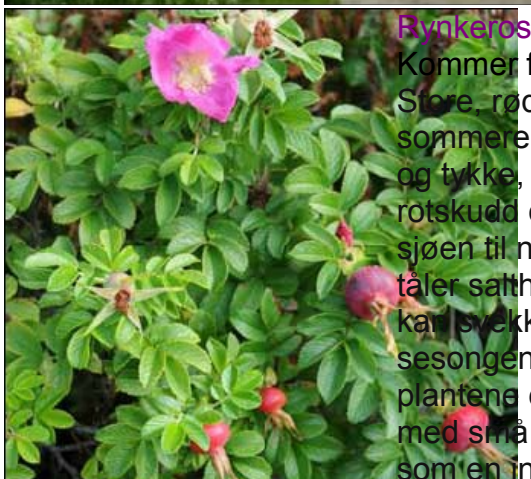
Legepestrot *Petasites Hybridus*

Prydplante, men Legepestrot er en gammel medisinplante som kan ha vært dyrket i Norge siden middelalderen. Etablerer seg i vegkanter og på "skrotemark" som følge av hageavfallsdumping og flytting av infisert jord. Trives i fuktig, finkorna jord. Den regionale spredningen skjer relativt langsomt, men arealer som blir invadert av legepestrot blir fort ganske store og artsfattige. Sistesidebildet viser blomsterstanden.

Russekål *Bunias orientalis*

Planten kommer fra Vest-Asia og Øst-Europa, er en 60-120 cm høy, flerårig urt med greinete stengel. Grunnbladene fjærflikete og langskåftet, nedre blad med stor trekantet endeflik. Stor, greinete, gul blomsterstand som blomstrer i mai-juli. Russekål danner tette bestander på tidligere jordbruksmark, langs samferdselsårer og ulike typer skrotemark. Bekjempes ved gjentatt slått eller luking tidlig på sesongen før planten setter frø. Etter blomstring bør planten ikke komposteres, men legges i tett plastsekk. Oppgraving eller rotkutting fungerer normalt ikke som bekjempelsesmetode, siden planten har et dypt og velutviklet rotsystem som blir påvirket til å danne nye sideskudd når roten deles. Spres lett med flytting av jord.

Rynkerose *Rosa rugosa*

Kommer fra Nordøst-Asia, og er en flerårig busk, 1-2 meter høy. Store, røde, rosa eller hvite blomster. Blomstrer gjennom hele sommeren. Store, oransjerøde, kjøttfulle nyper. Rynkete blader og tykke, hårete og tett tornete skudd. Formerer seg både med rotskudd og med frø. Frøene spres med fugl og nypene flyter i sjøen til nye vokseplasser langt vekk fra morplanten. Rynkerose tåler saltholdig, skrinn jord. Bekjempes ved oppgraving. Veksten kan svekkes med nedkutting som gjentas mange ganger i sesongen og gjentas over flere år. Sprøyting kan vurderes da plantene er svært vanskelig å fjerne helt. Den sprer seg også med små rotstengler. Små frøplanter kan lukes. Karakteriseres som en internasjonal problemart, spesielt i kystnære områder.

Pattedyr

I Norge er det nå 3 arter som det er jakttid på hele året, og som er definert til å utgjøre svært høy risiko for naturmangfoldet:

Mårhund (*Nyctereutes procyonoides*) er på størrelse med en rødrev, men har kortere og spinklere føtter og hale og lubben kropp. Hodet er ganske lite og snuten spiss, ørene er korte og avrundet. Kan fort forveksles med andre arter, og bakfra er det spesielt vanskelig å se forskjell på grevling og mårhund. Den utgjør risiko for amfibier og alle fugler med reir på bakken. Mårhund kan spre Dvergbendelorm, en parasitt som er dødelig for mennesker.

Mink (*Neovison vison*) ble importert i 1927. Fram til 1950 var mink hovedsakelig utbredt i mer eller mindre isolerte bestander i områder med minkfarmer. Mink finnes i dag over hele det norske fastlandet. På grunnlag av enkeltobservasjoner er det vist at nylig rømt mink kan gjøre skade i f.eks. hønsesus og på kolonihekkende sjøfugler og redusere ørretbestanden i elver og bekker. Det er også diskutert hvorvidt det er konkurranse mellom mink og oter, og nyere forskning tyder på at oteren er den sterkeste part.

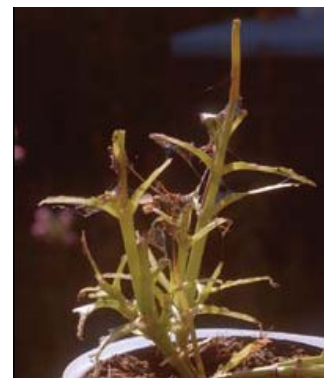
Bisam (*Ondatra zibethicus*) ble tidligere kalt bisamrotte i Norge. Opprinnelig fra Nord-Amerika. Den ble satt ut ulovlig i Sverige og kom til Norge på 1950-tallet. Arten er i første rekke knyttet til næringsrike våtmarksområder. Bisam er kort sagt en "bever i miniatyr". Halen er skjellkledd og flattrøkt fra sidene. Dyrene kan gi fra seg en kort, fløytelignende lyd, og når de er opphisset en freselyd som kan minne om det en hører fra lemen. Bisam har en høy forventet levetid og stor sjanse for spredning i Norge. Den er en viktig vert for en rekke parasitter og virus som kan overføres til stedeagne arter og mennesker.

Blindpassasjerer på hageplanter

Transport/flytting av dyr, planter, varer og mennesker innebærer alltid en risiko for "blindpassasjerer". Det kan være ulike typer bakterier, sopp, insekt, virus og andre skadelige organismer.

Disse kan leve på eller i selve planten, eller i jorda planten vokser i. Disse organismene kan bli til skade og plage i natur og hage. Ved å være på vakt kan du bidra til å hindre at de får spredd seg.

Sommergeorgine angrepet av brunskogsnegl.

Brunskogsnegl *Arion vulgaris* (Iberiskogsnegl *Arion lusitanicus*)

Først en opprydding:

Nyere undersøkelser viser at det ikke er Iberiskogsnegle, men Brunskogsnegle som er på invaderingstokt i Danmark, England og da også i Norge!

Det er kun forskjeller genetisk og i de indre kjønnsorganer, så en artsbestemmelse er vanskelig uten svært grundige undersøkelser.

Brunsneglen er spredt til store deler av Europa og ble første gang oppdaget i Norge i 1988. Spredningen har skjedd ved at sneglen har fulgt med som blindpassasjer ved forflytning av planter, masse, paller, treemballasje osv.

Arten har stor formeringsevne, blir ofte tallrik, er altetende og utkonkurrerer hjemlige skogsnegler.

I motsetning til mange andre snegler spiser

Brunskogsneglen levende plantemateriale, noe som gjør den til en fryktet skadegjører.

Utbredelsen varierer mye, også innen kommunene, fra områder hvor den er meget tallrik, til områder hvor den ikke er observert. Dette kan ha noe med vinterkulde å gjøre, Brunskogsneglen overlever bare ved

temperaturer over -3 grader i jordskorpa.

Ved kjøp/bytte av planter er det viktig å sjekke rotklumpen for snegler. Eggene legges fra slutten av august til slutten av september, og klekkes fram til slutten av november. Det er da og tidlig vår den er lettest å bekjempe kjemisk.

For mer informasjon om snegler som skadedyr: www.bioforsk.no

Harlekinmarihøne (*Harmonia axyridis*)

Harlekinmarihøna er regnet som den mest invaderende marihønearten i verden og sprer seg lett til nye område. Den kan true norsk natur dersom den får etablere seg, og kan utrydde andre marihønearter her i landet.

Den er mer aggressiv enn slektningene sine, vinner kampen om føden og spiser egg og larver av andre marihønearter.

Harlekinmarihøne er større enn marihøner flest, 5–8 mm lang. Oftest rød eller oransje med 0–19 svarte flekker, men fargene kan variere, enkelte individ kan være nærmest svarte med røde flekker.

Foto: Fylkesmannen i Rogaland.

Phytophthora ramorum

P. ramorum på *Rhododendron*. Foto: Ørjan Simonsen/Mattilsynet

Norske myndigheter er bekymret for at soppen skal spre seg fra hageanlegg og parker og gjøre skade på eksempelvis blåbær- og tyttebærlyng i norsk natur. Foreløpig er soppen ikke registrert i park- og hageanlegg i Trøndelag. På *Rhododendron* gir sopp sykdommen brun til svart misfarging på kvist og/eller blad og kan føre til kvist/greindød og til at planten dør. På krossved har det vært observert bladvisning og plantedød. Symptomene vises best på ettersommeren og høsten.

Phytophthora ramorum er en relativt ny sopp sykdom på planter, og det jobbes kontinuerlig med å skaffe mer kunnskap.

P. ramorum er påvist på et vidt spekter av trær, busker og arter i lyngfamilien og påvises stadig på nye planteslag. I USA har den ført til omfattende skogdød (særlig hos eiketrær), mens de fleste påvisningene i Europa og Norge har vært på krossved og *Rhododendron*.

Askeskuddsopp *Chalara fraxinea*

Askeskuddsopp. Foto: Bonsak Hammeraas

Askeskuddsopp ble først oppdaget i Norge i 2008. Askeskuddsoppen har ført til en av de største katastrofer som har rammet trær i Nord-Europa.

Den fører til at ask visner og til slutt dør. De første symptomene på smitte er døde skudd i trekrona. Neste år vil greinene stå nakne. Ser en nærmere på enkeltskudd kan en finne typiske langstrakte felt med død bark.

Askeskuddsopp har spredt seg fort på Østlandet og Sørlandet. Landet er delt inn i tre soner: smittet-, observasjons- og smittefri sone. Det skal ikke skje omsetning/flytting av ask fra smittet- og observasjonszone til områder i smittefri sone. Det er heller ikke lov med import fra utlandet.

Potetskadegjørere

Potet er utsatt for en rekke skadegjørere som kan føre til store avlingstap for

yrkesdyrkere og vanlige hageeiere. Eksempler er potetkreft, hvit- og gul potetcystenematode, mørk- og lys ringråte. Alvorlighetsgraden ved funn hos yrkesdyrkere varierer, men fører i verste fall til dyrkningsforbud av potet i mange tiår etter smitte.

En kjenner foreløpig ikke til om potetcystenematoder kan utgjøre en trussel for norsk natur, men ringråte og potetkreft er definert som arter med høy økologisk risiko i Norsk Svarteliste 2007.

Bruk kun egenprodusert eller sertifisert settepotet i din hage. Bruk aldri importert matpotet som settepotet! Det er ikke tillatt med nabosalg eller bytte av settepotet. Det er heller ikke tillatt å ta med seg matpotet fra andre land uten plantesunnhets-sertifikat.

Gul potetcystenematode. Foto: Bonsak Hammeraas

Floghavre *Avena fatua*

Floghavre ligner vanlig havre, men er mer glissen i toppen. Den har allsidig topp, mørkt snerp på alle korn, lange, stive hår på inneragna og hesteskoformet frøfeste.

Når frøene modner og tørker, tvinner nedre halvpart av snerpet seg samtidig som det bøyer seg på midten i tilnærmet rett vinkel. Tvinningen og knekken påvirkes av fuktigheten, derved kan frøene bevege seg og trenge inn under jordklumper og ned i sprekker, herav navnet *flog*.

Floghavre har alltid vært et farlig ugress i kornåkrene. I tidligere tider hendte det at floghavren tok helt overhånd slik at folk måtte gå fra både gård og grunn. Tidligere lov om floghavre (1962) er nå en del av [matloven](#) av 2003. Loven beskriver hvordan en skal forholde seg dersom en har floghavre på eiendommen, inkludert luking, vekstskifte og bruk av ugressmidler.

Det er forbudt å selge lo, julenek, halm, frøhalm, kornavrens, frøavrens, agner, kompost, husdyrgjødsel, jord og planter med jord fra eiendom med floghavre. Det er imidlertid tillatt å selge halm/frøhalm som er behandlet slik at spireevnen er ødelagt. Informasjon hentet fra <http://snl.no/floghavre> og Landbrukstilsynet.

Til deg som har hagedam

Det er viktig at artene holder seg i vannet innenfor hagegjerdet. Enten det er planter eller fisk, så må de ikke havne i naturen! Fremmede fiskeslag og vannplanter kan bli et problem dersom de settes ut i vann. Innførsel av amfibium fra andre land til bruk i hagedammer er forbudt. Et eksempel på hva utsetting av fremmede amfibium kan føre til er de grønne froskene på Finnøy. De ble innført fra Polen i 2003 og er i dag spredt i alle vann og dammer på øya. Det er forbudt å ta med egg, rumpetroll eller voksne frosker til utsetting andre steder.

Sørlig damfrosk (*Rana (Pelophylax) lessonae*) (hun) fra Finnøy.

Vasspest og Smal vasspest *Elodea canadensis* og *Elodea nuttallii*

Vasspestslekten er nokså ny, men fins nå i flere vassdrag. Vasspest fører til store økologiske og praktiske skadevirkninger ved å tette den åpne vannflaten og således hindre sollys ned i vannet, i tillegg til den direkte fortregningen av andre arter. Vasspest (*Elodea canadensis*) var tidligere mye brukt i akvarium og var i vanlig handel i akvariebutikker. Dette er den mest sannsynlige kilden til spredningen av vasspest. Det er derfor tryggest å bare bruke stedlige vann- og sumpplanter i hagedammen.

Vasspest t.v. og smal vasspest t.h.

Karpefisk er en hardfør hagedamfisk som ikke må settes ut i naturen.

Hva kan jeg som grunneier gjøre for å unngå, eller begrense hagerømlinger?

- ✓ Lær deg hvilke hageplanter som utgjør en trussel i naturen utenfor hagegjerdet.
- ✓ Plant ikke disse artene i din hage, pga. faren for spredning.
- ✓ Bekjemp fremmede svartelistearter, hvis de etablerer seg utenfor hagegjerdet.
- ✓ Kast ikke planteavfall fra fremmede svartelistearter i naturområder eller på tilfeldige avfallsplasser.
- ✓ Send planteavfall fra svartelistede arter som kan inneholde frukter eller frø til forbrenning.
- ✓ Annet planteavfall fra svartelistearter kan kastes i komposten hvis det varmkomposteres (gjelder ikke slirekneartene).
- ✓ Når du handler eller bytter planter, bør du være oppmerksom på at det kan være med følgeorganismer som kan bli vanskelige å bli kvitt seinere.
- ✓ På **artsobservasjoner.no** kan man registrere funn av problematiske fremmede planter i naturen. Man kan også melde fra om dette til kommunen eller Fylkesmannen. Til Mattilsynet skal man rapportere ved mistanke om at planter er smittet av alvorlige planteskadegjørere.

Lenker:

- artsdatabanken.no (her finnes Norsk Svarteliste)
- [bioforsk.no](http://leksikon.bioforsk.no) (<http://leksikon.bioforsk.no>)
- dirnat.no
- fylkesmannen.no
- miljostatus.no
- mattilsynet.no
- hageselskapet.no
- fagus.no (her finnes faktaark med bekjempelsesmetoder)
- sabima.no
- skogoglandskap.no
- regjeringen.no/nb/dep/md/tema/naturmangfald.html?id=1298
Miljøverndepartementet (siden om naturmangfold)

Bildet på forsiden: Kjempebjørnekjeks ved Bjørnsveen

Bildet på baksiden: Legepestrot i blomst ved Biri sentrum.

Denne brosjyren er laget av park- og landbruksseksjonen i Gjøvik kommune med økonomisk støtte til trykk og distribusjon fra Fylkesmannen i Oppland.
Distribuert til alle husstander i Gjøvik kommune i august 2012.

For mer informasjon om planteskadegjørere og blindpassasjerer se:

<http://www.mattilsynet.no/planter/plantehelse>

Ved mistanke om farlige planteskadegjørere er det viktig å melde fra til nærmeste distrikts kontor i Mattilsynet, tlf. 06040 eller postmottak@mattilsynet.no.

